

ҲИНДИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ

Ҳиндистон Республикаси — Жанубий Осиёдаги давлат.

Худуди — шим.-дан жан.га 3214 км, ғарбдан шарққа 2933 км га чўзилган. Шим.да Ҳимолай тоғлари, ғарбда Арабистон денгизи, шарқда Бенгалия қўлтиғи билан ўралган. Ҳиндистон таркибига Арабистон денгизидаги Лаккадив ва Аминдив ороллари, Бенгалия қўлтиғидаги Андаман ва Никобар о.лари ҳам киради.

Майдони — 3,3 млн. км². Аҳолиси 1 млрд. 49,5 млн. киши (2002).

Пойтахти — Деҳли шаҳри

Маъмурий жиҳатдан 28 штат ва 7 иттифоқ ҳудудга бўлинади.

Давлат тузуми — федератив республика.

Буюк Британия бошчилигидаги Ҳамдўстлик таркибига киради. **Амалдаги конституцияси** 1950 й. 26 янв.дан кучга кирган; кейинчалик ўзгартишлар киритилган.

Давлат бошлиғи — президент (2007 йилдан президенти Пратибха Пател). У парламентнинг икки палатаси ва штатларнинг қонун чиқарувчи органлари аъзоларидан иборат сайловчилар ҳайъати томонидан 5 йил муддатга сайланади. Қонун чиқарувчи ҳокимиятни президент ва икки палата — Штатлар кенгаши (Ража сабха) ҳамда Халқ палатаси (Лог сабха)дан иборат парламент, ижроия ҳокимият-ни президент ва бош вазир бошчилигидаги ҳукумат амалга оширади.

Табиати — қирғоқлари кам парчаланган, паст, қумли. Асосан, Ҳиндистон ярим ороли ва Ҳинд-Ганг текислигида жойлашган; Ҳимолай ва Қорақурум тоғларининг бир қисмини ўз ичига олади. **Асосий дарёлари** — *Ганг*, ирмоғи *Жамна*, *Ҳинд* (юқори оқими), *Брахма-путра* (қуйи оқими), Нармада, *Годавари*, Кришна. Дарёлари езда серсув (муссон ёмғирлари даврида тошади), суғоришда кенг фойдаланилади, ай-римларида кема катнайди.

Тупроқлари — ҳудуднинг аксари қисмида қизил, Декан ясситоғлигида қора, Ҳинд-Ганг текислиги ва денгиз бўйи пасттекисликларида жигарранг тупроқ. Ҳимолай тоғлари ён бағрида тоғ-жигар ранг, сариқ, тоғ кўнғир-ўрмон, подзол, тоғ-ўтлоқи тупроқлар пастдан юқорига алмашилиб боради.

Ўсимликлари — акация, бамбук, кокос ва хурмо паль-маси кенг тарқалган. Мамлакатнинг 25% ўрмон. Ҳимолай тоғларининг қуйи ён бағирларида терак, юқорида тик, сандал, ҳимолай кедри, қорақарағай, оққарағай ўсади. Ғарбий Гат тоғлари ён бағри, Ганг ва Брахмапутра дельталари, Шарқий Ҳимолай тоғ олди доим яшил ўрмонлардан иборат. Ҳиндистонда ўсимликларнинг 21 минг тури тарқалган. Унда Ер юзида мавжуд бўлган барча ўсимликнинг ярмидан кўпини учратиш мумкин.

Ҳайвонот дунёси — хилма-хил. Сут эмизувчи ҳайвонларнинг 350 тури, қушларнинг 1600 дан зиёд тури бор. Ҳиндистон ҳудудида фил, маймун,

каркидон, шер, қоплон, йўлбарс, мангуст ва бошқа ҳайвонлар яшайди, илоннинг деярли барча тури мавжуд. Мамлакатда 75 миллий боғ ва 420 дан ортиқ қўриқхона мавжуд.

Йирик миллий боғлари – Казиранга, Манас, Дачиган, Дадва, «Гуллар водийси» (Уттар-Прадеш), Сариска ва б.

Аҳолиси — дунёда энг кўп миллатли мамлакатлардан бири. Турли тилларда сўзлашувчи бир неча юз миллат, элат ва қабила яшайди. Аҳолисининг 72% *ҳинд-европа тилларининг* ҳинд-орий тиллари гуруҳида сўзлашувчи халқлар — ҳиндустонийлар, маратҳлар, бенгаллар, бихарлар, гужаротлар, ориялар, ражастхонилар, панжобилар ташкил этади. Кашмирликлар дари тил гуруҳига мансуб. Ҳиндистон жанубида, асосан, дравид тилларида, шим. ва шим.-шарқида тибет-бирма тилларида сўзлашувчи халқлар яшайди. Шаҳар аҳолиси 30%.

Расмий тиллар — ҳинд ва инглиз тиллари.

Эътиқоди – аҳолининг кўпчилиги (83%) ҳиндуийлик динига эътиқод қилади; ислом (10%), христиан (2%), сикҳизм (2,5%) ва б. динларга эътиқод қилувчилар ҳам бор.

Йирик шаҳарлари – Калькутта, Бомбай, Деҳли, Ченнай, Бангалор, Аҳмадобод, Ҳайдаробод, Пуна, Канпур, Нагпур, Жайпур, Лакхнау.

Тарихи – археологик топилмалар Ҳиндистонда одамлар тош давридаёқ яшаганлигидан далолат беради. Мил. ав. 3-минг йил-ликнинг 2-ярми — 2-минг йиллик-нинг 1-ярмида Ҳинд дарёси водийси-да юксак даражада ривожланган шаҳар маданияти вужудга келган (қ. *Хараппа маданияти*). Мил. ав. 2-минг йилликнинг 2-ярмида шим.-ғарбдан Ҳ.га *орийлар* кириб келиб, аввал Пан-жоб, кейинчалик Ганг дарёси водийси-да жойлашдилар. Мил. ав. 6-а.да Ши-молий Ҳ.нинг шарқий қисмида, Ганг ва Жамна дарёлари ҳавзаларида *Магадҳа* давлати бўлган. Мил. ав. 6—4-а.лар-да икгисодий тараққиёт қад. ҳинд жамиятида турмуш шароитларини анча ўзгартирди. Қуллар ва ёлланма ишчиларнинг меҳнатидан деҳқончилик, хунармандчилик ва кончилик ишларида фойдаланилди. Ижтимоий зиддиятларнинг кучайиши диний-сектантлик ҳаракатини пайдо қилди, оқибатда *буддизм* ва *жайнизм* динлари вужудга келди. Мил. ав. 4-а. ўрталарида Нандалар сулоласи даврида қарийб бутун Ҳинд дарёсининг водийси Магадҳа давлати тасарруфида бўлган. Магадҳа давлати равнақ топган даврда Ҳинд дарёси ҳавзасининг бир қисмини *Ахоманийлар* босиб олди. Мил. ав. 327—325 й.ларда Ҳиндистонга Искандар Макдуний бостириб кирди. Магадҳа давлатининг босқинчилик урушлари Маурийлар империяси даврида ҳам давом этди. Подшо Ашока ҳукмронлигида қарийб бутун Ҳиндистон ва ҳозирги Афғонистоннинг бир қисми Маурийларга қарашли эди. Мил. 1-а.да Ҳиндистон шим.нинг катта қисми кушонлар қўл остига ўтди (қ. *Кушон подшолиги*). Кушонлар давлати емирилгач, 4-а.да Ҳиндистон шим.да яна Магадҳа давлати равнақ топди. Кейинчалик Гупталар сулоласи даврида Шимолий Ҳиндистоннинг талайгина

қисми — шарқда Бенгалия қўлтиғидан ғарбда Панжоб ва Катхиявар ярим оролигача бўлган ҳудуд Магадҳа давлати таркибига кирди. Худди шу даврда Деканда Вакатака, Паллавлар, Ванга каби давлатлар мавжуд бўлган. 2—4-асрларда бу ерда кулдорлик тузуми емирила бошлаган. 6—12-асрларда Ҳиндистонда бир неча давлат мавжуд бўлган. 7-асрнинг 1-ярмида маҳаллий подшолардан бири Ҳарша Ҳиндистон шим. даги бир неча давлатларни забт этиб, Ҳарша империясига асос солди. Бу империя 30 й. ҳукм сурди. 8-аср бошларида араблар Синдни босиб олдилар. 11-аср бошларида *Маҳмуд Ғазнавий* Ҳиндистон шим. га бир неча марта хужум қилиб, Панжобнинг бир қисмини ўз давлати таркибига қўшиб олган. 12-аср охири — 13-аср бошларида Ҳиндистон шим.ни Ғурийлар давлати ҳукмдори Муҳаммад Ғурий забт этди. Унинг ўлиmidан сўнг Ғурий ноибларидан бири Қутбиддин Ойбон *Деҳли султонлигига* асос солди. 14—15-асрларда ҳинд рожаларининг ҳокимияти сақланган Ражпутана (қ. *Рожастхон*) дан ташқари Ҳиндистон шим.да мустақил Жаунпур, Бенгалия, Гужарот, Малва ҳамда Деканнинг шим.да Бахмоний султонлиги пайдо бўлди. Афғонларнинг *Лўдийлар* сулоласи ҳукмронлиги даври (145 – 526)да Ганг дарёси водийсининг талайгина қисми султонликка қўшиб олинди. 15-аср охирида Ҳиндистонга дастлабки европалик мустамлакачилар — португаллар кириб кедди ва 16-асрнинг 1-ярмида улар денгаз соҳилига жойлашиб олдилар. 1526 й. апрелда Заҳириддин Муҳаммад *Бобур* Панипатдаги жангда Иброҳим Лўдийни енгиб, Деҳли султонлигини эгаллади ва Ҳ.да *Бобурийлар давлатига* асос солди (бу давлат 1858 й.гача мавжуд бўлди). **17-аср** бошларида Ҳиндистонга Англия ва Голландиянинг Ост-Индия компаниялари суқулиб кирди ва португалларни Ҳиндистон биланн олиб бораётган денгиз савдосидан маҳрум қилиб, мамлакатда қатор фактория (савдо-сотик пунктлари) оча бошлади. Бобурийлар ўртасидаги ўзаро ички кураш инглиз ва француз-ларнинг Ост-Индия компанияларига Ҳиндистонда ҳарбий экспансия уюштириш имконини берди. Ҳиндистонда устунликка эришиш учун бу икки компания ўртасида Жанубий Ҳиндистонда бўлиб ўтган жанглар (1756—63) натижасида Англиянинг Ост-Индия компанияси ғолиб чиқиб, Бенгалияни забт этди, Карнатик ва Ауд хонликларини ўз вассалларига айлантирди. 1803 й. Деҳли босиб олингач, бобурий подшолар инглизлар Ост-Индия компаниясига мутлақ қарам бўлиб қолди. 1833 й. Ост-Индия компанияси савдо ташкилоти сифатида тугатилиб, унга Ҳ.ни мустамлакачи-лик асосида бошқариш вазифаси юклатилди. Ҳиндистон секин-аста Буюк Британияга қ.х. хом ашёси етказиб берадиган базага айланиб қолди. 19-аср ўрталарида мустамлакачиларга қарши халқ кўзғолонлари бўлиб ўтди. 1857—59 й.ларда бўлиб ўтган машҳур сипоҳийлар кўзғо-лони (қ. *Ҳиндистон халқ кўзғолони*) Ҳиндистоннинг кейинги тараққиётига таъсир кўрсатди. 1858 й. Ост-Индия компанияси тугатилиб, Ҳиндистонни бевосита Буюк Британия идора қила бошлади. 19-асрнинг 80-йилларидан мамлакатда халқнинг норозилик

намойишлари, митинглар, иш ташлашлар авж олди. 1885 й. қатор миллий ташкилотлар бирлашиб, *Ҳиндистон миллий конгресси* (ҲМК)га уюшди. 20-аср бошлари унда Б. Тилак бошчилигида сўл демократик оқим шаклланди. 1905—08 й.лар-да миллий озодлик ҳаракати янада авж олди. Айниқса, 1908 й.ги Бомбай иш ташлаши муҳим аҳамиятга эга бўлди. Буюк Британия ҳукумати миллий озодлик ҳаракатини диний жамоа белгилари бўйича бўлиб ташлашга ҳаракат қилди ва 1906 й. Мусулмонлар лигаси партиясининг пайдо бўлиши-га кўмаклашди. Унга қарши ҳиндуларнинг Ҳинду махасабха (ҳиндуларнинг буюк иттифоқи) сиёсий ташкилоти тузидди. 1-жаҳон уруши даври (1914—18)да Ҳиндистон метрополия томонида урушда қатнашди. 1918 й.дан мустамлакачи-ликка қарши кураш янада авж олди. Бу даврда ҲМК раҳбарларидан бири бўлган М.К. Ганди мустамлакачиларга қарши курашнинг *сатъяграха* (куч ишлатмасдан қаршилик кўрсатиш) шаклини тарғиб қилди. Ганди таъли-моти — *гандизм* ҲМК партиясининг расмий мафкурасига айланди. Инглиз мустамлакачиларининг *Амритсар қирғини* (1919 й. апр.)дан сўнг дек.да ҲМК итоат қилмаслик кампаниясини авж олдирди. 1918—22 й.ларда ишчилар ҳаракати кучайди. 1920 й. Бутун Ҳиндистон касаба уюшмалари конгресси ташкил этилди. 1923—27 й.ларда миллий озодлик ҳаракати вақгинча сусай-ди. 1927 й, ҲМКда антиимпериалистик курашни фаоллаштириш тарафдорларини бирлаштирган сўл канот вужудга келди. Унга Ж. Неру ва С.Ч.Бос раҳбар-»лик қилдилар. 1929—30 й.лардаги жа-ҳон иқтисодий бўҳрони антиимпериалистик ҳаракатни янги босқичга кўтарди. 1930 й. ҲМК М.Ганди раҳ-барлигида яна бўйсунмаслик кампаниясини бошлаб юборди. 1931 й. мартда ҲМК раҳ-барлари мустамла-качи ҳукмрон дои-ралар б-н музока-ра бошлади. Дар икки томон келиша олмагач, бўйсун-маслик кампания-си давом эттирилди (1934 й.гача). 1935 й. Англия парламенти Ҳиндистонни бошқариш тўғрисида ҳужжат (қонун) қабул қилди. Бунга кўра, вилоятларнинг мухтор ҳуқуқлари бир оз кенгайтирилди, уларда маҳаллий ҳукумат тузилди, лекин ҳокимият ил-гаригидек инглиз мустамлакачилари қўлида қолаверди. Мамлакатда бу реакцион ҳужжатга қарши намойишлар бўлиб ўтди. 1936 й. ҲМК империалистик кучларга қарши ягона фронт тузиш вазифа-сини илгари сурди. 2-жаҳон уруши (1939—45) даврида Ҳиндистон антифашистик коалиция томонида бўлди. Уруш сўнггида Ҳиндистон билан Англия империализми ўртаси-да иқтисодий ва сиёсий зиддиятлар кес-кин кучайди. 1946 й. бошида армия, флот ва авиацияда инглизларга қарши оммавий чиқишлар бўлиб ўтди. 1946 й. 18 – 23 февралда Бомбайдаги ҳарбий денгизчилар кўзголони инқилобий ҳаракатнинг юқори чўққиси бўлди. Англия ҳукумати миллий ҳаракат раҳбарлари билан музокара бошлаб, 1946 й. баҳорда Ҳиндистонга *доминион* мақомини беришга қарор қилганлигини эълон қилди. 1946 й. авг. да Ж. Неру бошчилигида муваққат ҳукумат тузилди. Миллий озодлик ҳаракатининг авж олиб кетиши натижасида инглиз мустамлакачилари Ҳиндистондан чиқиб кетишга мажбур

бўдди. 1947 й. 15 августда Ҳиндистон ҳудудида икки мустақил давлат — Ҳиндистон (асосан, ҳиндулардан иборат) ва Покистон (асосан, мусулмонлардан иборат) доминионлари вужудга келди. Ҳиндистоннинг биринчи бош вазири ҲМК етакчиси Ж. Неру бўлди. 1950 й. 26 январда Ҳиндистон суверен республика деб эълон қилинди. Мамлакатда аграр ислохотлар ўтказила бошланди. Саноатда давлат секторини яратиш, уни ривожлантириш, қ.х.да заминдорлик ер эгаллигини тугатиш йўллари белгиланди. 1964 й. майда Ж. Неру вафотидан сўнг ҲМК партиясининг аҳволи оғирлашди. 1965 й. кузда Ҳиндистон — Покистон можароси юз берди". 1966 й. *Тошкент учрашувида* имзоланган Тошкент декларацияси икки мамлакат ўртасидаги низоларни ҳал қилинишига асос бўлди. 1966 й. янв.да *Л.Б. Шастри* вафотидан сўнг Ж.Нерунинг қизи — *И. Ганди* Ҳиндистон Бош вазири бўлди. 1977 й. мартда парламентга ўтказилган сайловда Жаната парти (партияси) ғолиб чиқди. Бу ҲМКнинг кейинги 30 й. (1947— 77) мобайнидаги биринчи йирик мағлубияти эди. Жаната парти етакчиси М.Десаи Ҳиндистон Республикасининг тўртинчи Бош вазири бўлди. 1977 й. мартдаги мағлубиятдан кейин ҲМК партияси инқироз даврини бошидан кечирди. Партиянинг бир қанча кўзга кўринган раҳбарлари Жаната партига ўғиб кетди. 1978 й. январда собиқ Бош вазир И. Ганди ва унинг бир қанча тарафдорлари ҲМК дан чиқиб, янги партия — ҲМК(И)ни туздилар. 1980-89, 1991-96 й.лар ва 2004 й.дан ҲМК [1978 й.дан ҲМК (И)] ҳокимият тепасида. Ҳ - 1945 й.дан БМТ аъзоси. 1991 й. 26 дек.да ЎзР суверенитетлари тан олган ва 1992 й. 18 мартда дипломатия муносабатлари ўрнатган.

Миллий байрамлари – 26 январ — Республика куни (1950) ва 15 август — Мустақиллик куни (1947).

Асосий сиёсий партия ва қасаба уюшмалари – Ҳиндистон миллий конгресси (И) партияси, ҲМК (1885 й. 28 дек.да ташкил этилган)даги бўлинишдан кейин 1978 й. янв.да тузилган; Бхаратия жаната парти, Жаната парти (1977 й. тузилган)нинг бўлиниши натижасида 1980 й. апр.да ташкил этилган; Жаната дал партияси, 1988 й. 11 окт.да тузилган; Ҳиндистон Коммунистах партияси, 1925 й. 26 дек.да асос солинган; Ҳиндистон Коммунистик партияси (марксистик), 1964 й. ноябрда тузилган. Умумҳиндистон қасаба уюшмалари конгресси, 1920 й. тузилган; Ҳ. қасаба уюшмалари миллий конгресси, 1947 й. асос солинган; Ҳинд қасаба уюшмалари маркази, 1970 й. ташкил этилган.

Транспорти – т.й. транспорта муҳим роль ўйнайди. Т.й.лар узунлиги 75 минг км (15% электрлаштирилган). Автомобиль йўллари уз. 3 млн. км дан ортиқ. 1984 й. Калькутта ш.да метрополитен ишга тушган. Мамлакатда кемалар қатнайди дараёи йўллари сони 14 та. Мамлакат ташқи савдо айланмасининг 90% денгиз йўллари ор-қали амалга оширилади. Денгиз савдо флотининг тоннажи 10366 минг т дедвейт.

Йирик денгиз портлари - Бомбай, Калькутта, Кочин, Вишакхапатнам,

Ченнай. Ҳиндистоннинг кўп шаҳарлари жаҳондаги йирик шаҳарлар билан ҳаво йўллари орқали боғланган.

Асосий аэропортлари – Бомбай, Дехли, Калькутта, Бангалор, Ченнай, Бхубанешвар, Мадурай ш.ларида жойлашган. Мамлакат ичкарасида хизмат қиладиган 90 та аэропорт мавжуд.

Ташқи савдоси – четга машина ва жиҳозлар, кийим-кечак, тери ва ундан тайёрланган буюмлар, кимёвий товарлар, ип-газлама матолар, жут-дан тайёрланган буюмлар, темир рудаси, чой, кофе, зираворлар, кон-серва, балиқ ва балиқ маҳсулотлари, бриллиант, қимматбаҳо тошлар чи-қаради. Четдан нефть ва нефть маҳ-сулотлари, и.ч. воситалари, истеъмол моллари ва б. олади. Ташқи савдода АҚШ, Япония, Буюк Британия, Германия, БАА, Бельгия, Италия, Россия, Франция, Саудия Арабис-тони ва б. давлатлар б-н ҳамкорлик қилади. Пул бирлиги — Ҳиндистон рупияси.

Тиббий хизмати – мамлакатда соғлиқни сақлаш амалиётида халқ табobati ҳам кенг қўлланилади. Тиббиёт ходимлари 100 дан ортиқ тиббиёт олий ўқув юртларида, 16 тиш врачлари коллеж-ларида ва 12 бошқа тиббиёт билим юртларида, ўрта тиббиёт ходимлари 480 тиббиёт мактабида тайёрланади. Мамлакатда кўплаб тиббиёт марказла-ри, замонавий шифохона ва амбулатория тармоқлари мавжуд.

Асосий курорт масканлари – Гужарот штатидаги Титхал, Убхрат, Диу, Даман, Махараштра штатидаги Мадҳа, Марв, Карнатакадаги Улал, Удили, Мангамуру ва б.

Маорифи, маданий-маърифий ва ил-мий муассасалари. Ҳиндистон мустақилликка эришган пайтда мамлакат аҳолисининг 96% саводсиз бўлган. 1949 й.да қабул қилинган конституция бўйича 6 ёшдан 14 ёшгача бўлган болалар учун бепул мажбурий таълим жорий этилди. 2005 й.да саводхонлик даражаси 52% га етди. Мамлакатда катта ёшдаги аҳоли ўртасида саводсизликни тугатиш мақсадида махсус мактаблар очилган бўлиб, уларда 120 млн. киши шуғулланади. Ҳиндистонда халқ таълими тизими мактабгача таълим муассасалари, бошланғич ва кичик асосий мактаб, тўлиқсиз ўрта ва тўлиқ ўрта мактабдан иборат. Малакали ишчилар ҳунар билим юртларида тайёрланади. Олий ўқув юртларида ўқиш муддати 5—6 й. ва ўқиш пулли. Давлат ўқув юртлари билан бирга хусусий ўқув юртлари ҳам мавжуд. Мамлакатда 219 университет ва институт ҳамда 7 мингдан зиёд коллеж бор.

Йирик ва қадимий олий ўқув юртлари – Бомбай университети, Калькутта униветситети, Ченнай университети ва б.

Асосий кутубхоналари – Калькуттадаги миллий кутубхона (1902 й. ташкил этилган), Дехлидаги оммавий кутубхона (1951), Ченнайдаги оммавий мар-казий кутубхона (1896) ва б.

Музейлари – мамлакатда 460 дан ортиқ музей фаолият юритади. Йириклари: Ченнайдаги давлат музейи (1851 й. ташкил этилган), Дехлидаги ҳозирги замон санъати миллий галереяси (1954), Янги Дехли (Нью-Дели)даги

Миллий музей, Варанаси штатидаги Санъат музейи, Калькуттадаги Ҳиндистон музейи (1814), Бирла Технология музейи, Бомбайдаги Фарбий Ҳиндистон музейи, Дехлидаги Ж.Неру (1964), М.Ганди (1948) мемориал музейлари.

Матбуоти, радиоэшиттириши ва телекўрсатуви – Ҳиндистонда 84 тидда умумий адади 51 млн. нусхадан иборат 19 минг газета, 35 млн. нусхадан иборат 18 минг журрал нашр этилади. Йириклари: «Ин-диан экспресс» («Ҳинд экспресси», инглиз тилидаги кундалик газета, 1932 й.дан), «Ҳиндустан тайме» («Ҳиндистон вақти», инглиз тилидаги кундалик газета, 1923 й.дан), «Тайме оф Индия» («Ҳиндистон вақти», инглиз тилидаги кундалик газета, 1838 й.дан), «Стейтсмен» («Давлат арбоби», инглиз тилидаги кундалик газета, 1875 й.дан), «Нэшнл геральд» («Миллий хабарчи», инглиз тилидаги кундалик газета, 1938 й.дан), «Нав бҳарат тайме» («Янги Ҳиндистон вақти», ҳинд тилидаги кундалик газета, 1947 й.дан), «Ная патх» («Янги йўл», ойлик адабий-бадiiй ва ижтимоий-сиёсий журнал, 1954 й.дан), «Форин афферс рипортс» («Халқаро муносабатлар хабарчиси», инглиз тилидаги ойлик журнал, 1952 й.дан), «Ҳаёт» (урду тилидаги ҳафтанома, 1963 й.дан), «Ҳин-ду» (инглиз тилидаги кундалик газета, 1878 й.дан), «Ҳиндустан» (ҳинд тилидаги кундалик газета, 1933 й.дан), «Блитц» («Чакмоқ», инглиз, урду, ҳинд, маратҳий тилларидаги ҳафталик жур., 1941 й.дан). Пресс Траст оф Индия, Ҳ.даги энг йирик ахборот агентлиги (ПТИ), 1947 й. ташкил этилган; Юнайтед Ньюс оф Индия (ЮНИ), Ҳ. матбуот ахборот агент-лиги, 1961 й. тузилган. Умумҳиндис-тон радиоси 1936 й.дан, Умумҳин-дистон телевидениеси 1976 й.дан иш-лайди. Радиоэшиттиришлар 1927 й.дан, телекўрсатувлар 1959 й.дан бошланган.

Ўзбекистон — Ҳиндистон муносабатлари – Ўзбекистон билан Ҳиндистон ўртасидаги муносабатлар бир неча минг йиллик тарихга эга. 1991 й. Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришгач, Ҳиндистон Ўзбекистон мустақиллигини тан олиб, 1992 й. дипломатия муносабатлари ўрнатди ва икки мамлакат ўртасида тенг ҳуқуқли алоқалар йўлга қўйилди. ЎЗР билан Ҳиндистон ўртасида муносабатларнинг ҳуқуқий асосини турли соҳалардаги икки томонлама ҳамкорликни тартибга солиб турувчи давлат, ҳукумат ва муассасалараро ҳужжатлар ташкил этади. 2005 й.гача икки давлат ўртасида 60 га яқин расмий ҳужжат имзоланди. 1992 й. Тошкентда Ҳиндистоннинг Бош консулхонаси (1988 й. ташкил этилган), 1994 й. Дехлида ЎЗР консулхонаси (1992 й. ташкил этилган) элчихонага айлантирилди. Шу давр мобайнида ЎЗР Президенти И.Каримов 4 марта (1991, 1994, 2000, 2005) расмий ташриф билан Ҳиндистонда бўлди. 1993 й. расмий ташриф билан Ҳиндистон Бош вазири Нарасимхо Рао ЎЗРга келган. Икки давлат ўртасидаги савдо-иқтисодий муносабатлар икки томонлама шартномавий-ҳуқуқий асосларни ташкил қилган бир қатор иқтисодий битим ва ҳужжатлар, жумладан, «Савдо-иқтисодий ҳамкорлик тўғрисидаги битим»,

«Инвестицияни ўзаро рағбатлантириш ва химоялаш тўғрисидаги битим», «Икки томонлама солиқ солишга йўл қўймаслик тўғрисидаги битим» билан мувофиқлаштирилади. 1993 й.да икки мамлакат ўртасида тузилган савдо-иктисодий ва илмий-техникавий ҳамкорлик бўйича ҳукуматлараро қўшма комиссия доимий фаолият кўрсатиб келмоқда. 1993— 2005 й.ларда бу комиссиянинг 5 та йиғилиши бўлиб ўтди. 2003 й. 24—26 мартда Тошкентда Ҳиндистон савдо кўргазмаси бўлиб ўтди; унда Ҳиндистоннинг йирик корхона ва компаниялари иштирок этди. ЎЗР Президенти И.Каримовнинг 2005 й. апр.даги Ҳиндистонга ташрифи чоғида Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик, Таълим ва маданият соҳаларида ҳамкорлик бўйича ҳукуматлараро ҳужжатлар имзоланди. Мудофаа вазирликлари ўртасида ҳарбий ва ҳарбий-техникавий ҳамкорлик тўғрисида битим, Ўзбекистон Ташқи иқтисодий алоқалар агентлиги билан Ҳиндистон давлат савдо корпорацияси ўртасида англашув меморандуми, «Ўзбектуризм» миллий компанияси Ужайн шаҳридаги Махакалешвар ибодатхонаси билан Ҳиндистон сайёҳликни ривожлантириш корпорациям ўртасида англашув протоколи, Ўзбекистон Савдо-саноат палатаси б-н Ҳиндистон сав-до-саноат палаталари федерацияси ҳамда Ҳиндистон экспорт ташкилотлари федерацияси ўртасида ҳамкорлик тўғрисида битимлар, Ўзбекистон Ташқи иқтисодий фаолият миллий банки билан Ҳиндистон давлат банки ҳамда Ҳиндистон экспорт-импорт банки ўртасида ҳамкорлик меморандумлари, «Ўзсаноатма-шимпекс» давлат акционерлик ташқи савдо компанияси билан Ҳиндистоннинг «Компетент» компаниялари гуруҳи ўртасида Савдо уйи ташкил этиш тўғрисида меморандум, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия ун-ти билан Ж.Неру университети ҳамда Тошкент шарқшунослик институти билан Мирзо Ғолиб институти ўртасида англашув меморандумлари имзоланди. 2004 й. мамлакатлар ўртасида товар айирбошлаш ҳажми 160 млн. АҚШ долларини ташкил қилди. Ҳиндистондан Ўзбекистонга қоғоз ва картон, дори-дармон, ускуна, органик ва кимёвий бирикмалар келтирилади. Ўзбекистон Ҳиндистонга рангли металллар ва улардан ясалган буюмлар, айрим хизмат турлари, полиз маҳсулотлари, ипак ва кимёвий толаларни юборади. Айни вақтда Ўзбекистонда Ҳиндистон сармояси иштирокида тузилган 40 га яқин қўшма корхона ҳамда Ҳиндистондаги 4 компаниянинг ваколатхонаси фаолият кўрсатмоқда. Икки мамлакат ўртасида ахборот технологиялари, кон саноати, маданият, фан, техника ва таълим соҳасида ҳамкорлик ривожланмоқда. Икки мамлакат олимлари иштирокида илмий симпозиум, семинар ва анжуманлар ўтказиш одат тусига кирган. Мамлакатлар тарихи, мусиқа, адабиёт, археология, меъморлик, тиббиёт, биол., космик фазони ўрганиш, геол. ва б. қўплаб соҳаларда ҳамкорлик йўлга қўйилган. 1991 й. Ҳиндистонда буюк ўзбек шоири Алишер Навоийнинг 550 йиллигига бағишланган Ўзбекистон маданияти ва санъати кунлари ўтказилди. 1992 й. октябрда Ўзбекистон мустақиллигининг бир йиллигига бағишлаб Деҳли

шаҳрида ўзбек маданияти ва санъати фестивали бўлиб ўтди. Шу йил ноябр ойида ўзбекистонлик таниқли рассом Акмал Нуриддиновнинг кўргазмаси намоиш этилди. 1993 й. Заҳириддин Муҳаммад Бобур таваллудининг 510 йиллиги Ҳиндистон ва Ўзбекистонда кенг нишонланди. Икки мамлакат ўртасидаги илмий-маданий ҳамкорликнинг ривожланишида 1994 й. Ҳиндистоннинг Ўзбекистон Респуб-ликасидаги элчихонаси ҳузурида фаолиятини бошлаган Ҳиндистон маданий марказининг ҳиссаси катта.

ҲИНДИСТОН МИЛЛИЙ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ — Ҳиндистондаги жамоат илмий муассасаси. 1970 й. Ҳиндистон Фанлар миллий институти (1935 й. тузилган) негизида ташкил этилган. Деҳли шаҳрида жойлашган. Мамлакатдаги илмий ташкилотлар фаолиятини мувофиқлаштиради. Академия ўз тадқиқот марказларига эга эмас. Илмий асар ва монографиялар эълон қилади. Бюллетень, йилномалар, Ҳиндистонда фан тарихи, фундаментал ва амалий мат. бўйича жур.лар нашр этади. 650 дан ортиқ аъзоси, 80 фахрий аъзоси бор.